

AZ AGRESSZIÓ DE LEGE FERENDA MAGYAR BÜNTETŐJOGI TÉNYÁLLÁSÁHOZ

Ádány Tamás*

1. Az ICC és az agresszió helye a magyar jogrendben

1.1. Jogpolitikai helyzetkép 2026 tavaszán

Magyarország Kormánya 2025. április 3-án jelentette be, hogy hazánk kilép a Nemzetközi Büntetőbíróságot (ICC) létrehozó Római Statútumból. Az erről szóló országgyűlési szavazásra bő másfél hónappal később, május 20-án került sor, az elfogadott 2025. évi XXX. törvény május 31-én lépett hatályba. A Statútum 127. cikkében foglalt felmondási szabályok miatt, e sorok írásakor még mindig csak kilépési szándékról beszélhetünk, amikor még mind a kilépésről szóló törvény, mind a Római Statútum hatályos jog Magyarországon.¹

A fent említett törvény lényegében egyetlen kézzelfogható közjogi pozitívuma, hogy képes lehet megszüntetni egy huszonhárom éven át húzódó mulasztásos alkotmányvétség: ennek ára azonban a magyar szuverenitás védelmét, és ami még fontosabb, a magyar állampolgárok elleni atrocitás bűncselekményekkel szembeni jogi védelmet szolgáló ICC eszköztár *de facto* felszámolása. A Statútum anyagi jogi szabályainak többsége ugyanis nemzetközi szokásjogi eredetű,² amelyek kötelező erejét a

* Egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar.

¹ A szöveg lektorálása után jelent meg a/1165/2026. (V. 22.) Korm. határozat „A Nemzetközi Büntetőbíróságból történő kilépés visszavonásáról” és a/1166/2026. (V. 22.) Korm. határozat „A Nemzetközi Büntetőbíróság Statútumának és a Nemzetközi Büntetőbíróság kiváltságairól és mentességeiről” szöveg, New Yorkban, 2002. szeptember 10-én elfogadott Megállapodás felmondásának visszavonásáról”.

² Ilyen szabályok a népirtás, az emberiség elleni és a háborús bűncselekmények tényállási elemei, az eljárási vagy kiadási kötelezettség, a büntethetőséget kizáró okok rendszere stb. A kilépés és lényegében csak az ICC intézményspecifikus elemeit szünteti meg. Vö. Otto Triffterer – Kai Ambos: *The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary*. Nomos, 2016. 113.; Antonio Cassese: *International Criminal Law*. OUP, 2003. 266–267.; William Schabas: *The International*

kilépés nem szünteti meg, így a szerződés hatályának megszűnése nem jelent védelmet magyar személyi joghatóság alatt, ICC-részes állam területén elkövetett bűncselekmények esetén. Ugyanakkor jelentősen korlátozza azokat az eszközöket, amelyek részes állammként jelenleg Magyarország rendelkezésére állnak, hogy saját kezébe vegye ilyen helyzetekben az eljárás lefolytatását, és elkerülje a nemzetközi büntetőeljárás ódiúját. A kilépés véglegessé válásának legsajnálatosabb következményeként megszűnik az a helyzet, hogy a magyar területen elkövetett cselekmények az ICC joghatóságába tartozzanak, ezzel jelentősen csökkentve a büntetőjog preventív funkcióját – különösen igaz ez a legnehezebben igazolhatóan szokásjogi természetű bűncselekmény, a Magyarországgal szembeni katonai agresszió esetén.

A törvényben történő felmondási szándék bejelentése mindazonáltal azt is újfent bebizonyította, hogy valójában a Nemzetközi Büntetőbíróság római statútuma – kihirdetés nélkül is – hatályos nemzetközi kötelezettségek sorozatát telepítette Magyarországra, mivel annak kötelező erejét hazánk 2001 novemberében vállalta, a hatálybalépéshez szükséges hatvanadik ratifikáció pedig 2002 júliusában megtörtént. A hazai nemzetközi jogi és büntetőjogi szakma számára közkeletű és nagyrészt sajnálatos tény,³ hogy az egyezmény magyar jogi transzformációja ennek ellenére mindmáig elmaradt. A több, mint húsz éves jogalkotói mulasztást kifejezett alkotmánybíróági deklaráció hiányában is nehéz volt nem alaptörvény-ellenes helyzetnek tekinteni. A nemzetközi jogi kötelezettség megszüntetése jogszerű módja lehet e helyzet felszámolásának, azonban az eredményt illetően praktikusnak, helyesnek vagy racionálisnak jelen esetben egyáltalán nem nevezhető. A törvény részletes indoklása nem magyarázza meg, hogy a felmondásra miért kerül sor, az indoklás pusztán a felmondás lehetőségét fejt ki. A törvény preambulumban található egy tág utalás, miszerint „Magyarország határozottan elutasítja nemzetközi szervezetek – így különösen büntetőbíróságok – politikai eszközként való felhasználását.” A legbővebb, jogszabálysözevegből és a kísérő kortárs politikusi nyilatkozatokból levezethető indoklás a 2025. évi XXX. tv. Preambulum első mondatának folyományaként jelentkező elhallgatott premissza, vagyis az, hogy az ICC-t (valakik) politikai eszközként használják.

A politikai hatás veszélye az ICC esetében a nemzeti büntetőeljárásokhoz képest valóban sokkal magasabb. Ennek oka nagyrészt az ICC joghatóságába tartozó bűncselekmények tárgyi súlyából fakad: ezek a bűncselekmények olyan mértékű jogsértést

---

Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute. OUP, 2010. 446–452.; Dapo Akande: International Law Immunities and the International Criminal Court. *American Journal of International Law*, Vol. 98., No. 3. (2004) 417–419.; Claus Kreß: The Nuremberg Legacy and the International Criminal Court – Lecture in Honor of Whitney R. Harris. *Washington University Global Studies Law Review*, Vol. 12., Issue 3. (2013) 648–650.

³ Vö. pl. Kovács Péter: Miért nincs még kihirdetve a Római Statútum? Gondolatok a Római Statútum és az Alaptörvény összeegyeztethetőségének egyszerűségéről. *Állam- és Jogtudomány*, 2019/1.; Cséffai Attila Csaba: A Római Statútum, avagy egy ki nem hirdetett nemzetközi szerződés Magyarországon. *Magyar Jog*, 2013/5. 281–288.; Varga Réka: A Római Statútum végrehajtása nemzeti szinten, különös tekintettel a magyar büntetőjogi rendszerre. *Kül-Világ*, 2012/4. 76–86.; Kovács Péter: Kátyúba ragadt-e a szekér? Avagy menthető-e a Nemzetközi Büntetőbíróság római statútuma kihirdetésének elmaradása és magyarázható-e annak hazai hányattatása? Alternatív javaslatok a megoldás irányába... *Iustum Aequum Salutare*, 2015/2. 61–81.

jelentenek, amelyhez szükséges szervezettség leginkább vagy állami szervek, vagy az ellenük tartósan harcoló, szervezett felkelői csoportok esetében lehet jelen. A politikai befolyás nyilvánvaló veszélye azonban annyira nem új keletű, hogy a Római statútum kidolgozásának kezdeteitől annak korlátok közé szorítására az államok rengeteg figyelmet fordítottak,⁴ sőt az ICC létrejötte is a szuverén jogok gyakorlásának köszönhető.⁵ A szuverenitás védelme az ICC joghatósági rendszerének kulcsfontosságú része: anélkül a világ államainak kétharmada nem vállalta volna önként a szerződés kötelező erejét. Az agresszió esetében a politikai befolyásolttság esélye még nagyobb, hiszen a tényállás a Statútumban szorosan, de nem kizárólagosan függ össze a Biztonsági Tanács hatáskörébe tartozó, csak állam által elkövethető agressziós cselekménnyel. A Biztonsági Tanács e tekintetben politikai döntéshozó szerv,⁶ amelynek döntéseit pozitív irányba kötelező erejű nemzetközi jogi szabály nem írja elő.

Kizárólag politikai okokból tehát az ICC nem tud eljárást lefolytatni. mai formájában a joghatósági rendszer épp ellenkező előjelű politikai ráhatást tesz lehetővé: az eljárás előkészítő szakaszában számos olyan eszköz áll az államok rendelkezésére, amelyek elodázhathják vagy végső soron ki is zárhatják a tárgyalás megindítását.⁷ A jogalap nélküli, tisztán politikai felhasználás eredményeként megkezdett tárgyalás esélye ezért lényegében elhanyagolható. Ráadásul, mivel magyar vonatkozású helyzetet az ICC a döntés pillanatában nem vizsgált, a döntés hátterében nem állhatott magyar állampolgárok védelme ilyen jogellenes eljárásokkal szemben.

A fentiekre tekintettel a jelenlegi függő jogi helyzetben továbbra is fennáll a jogilag reális esélye annak, hogy hazánk tagsága az ICC-ben nem szűnik meg, és ehhez a szuverenitás és a magyar lakosság fizikai biztonságának erősítése, valamint a fennmaradó nemzetközi jogi kötelezettségeink miatt fontos jogi érdek is fűződik. A Statútum anyagi jogi szabályai – a bűncselekmények meghatározása, az *aut dedere aut judicare* elv, az elvi szintű szabályok és a büntethetőséget kizáró okok – túlnyomórészt szokásjogi természetűek, ezért a Statútum szabályai és a magyar büntetőjog közötti kapcsolat vizsgálata továbbra is indokolt.⁸ A hiányzó kihirdető jogszabályból fakadó jogalkalmazási nehézségeket pedig csak részben enyhíti, hogy a Büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. tv. tényállásainak megfogalmazása sok szempontból adaptálta a Római

⁴ Markus Benzing: The Complementarity Regime of the International Criminal Court: International Criminal Justice between State Sovereignty and the Fight against Impunity. *Max Planck Yearbook of United Nations Law Online*, 2003/1. 591–632. <https://doi.org/10.1163/187574103X00112> ; Federica Gioia: State Sovereignty, Jurisdiction, and ‘Modern’ International Law: The Principle of Complementarity in the International Criminal Court. *Leiden Journal of International Law*, Vol. 19., N. 4. (2006) 1095–1123. <https://doi.org/10.1017/S0922156506003761> ; Robert Cryer: International Criminal Law vs State Sovereignty: Another Round? *European Journal of International Law*, Vol. 16., N. 5. (2005) 979–1000. <https://doi.org/10.1093/ejil/chi156>

⁵ Cryer (2005) i. m. 986.

⁶ Kajtár Gábor: *A nem állami szereplők elleni önvédelem a nemzetközi jogban*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2015.; Hárs András: Nemzetközi szervezetek határozatai. In: Jakab András – Fekete Balázs: *Internetes Jogtudományi Enciklopédia*. 2018. 19–20. bek. Bővebben: Sulyok Gábor: *Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Biztonsági Tanácsa: összetétel, szavazás, reform*. Budapest, Wolter Kluwers, 2009.

⁷ Vö. pl. Római statútum 16–19 cikkek.

⁸ Ld. fenn, 1. jegyzet.

statútumban megfogalmazott nemzetközi jogi feltételeket.⁹ Hiányoznak ugyanis egyes tényállások,¹⁰ hiányzik a Római statútum sajátos kritériumrendszerének átültetése a különböző bűnösségi alakzatokról¹¹ és hiányoznak a részben csak nemzetközi törvényszékeken értelmezhető, alapvető szintű keretszabályok – pl. a hivatali kötelezettség irrelevanciája.¹² A Btk. anyagi jogi szabályaiban részlegesen megvalósított szegyenlős és részleges transzformáció azonban a fent vázolt fájó hiányosságok miatt nem felelhet meg minden esetben a komplementaritási rendszer esszenciájaként értelmezett „*same person, same conduct*” tesztnek.¹³

E hiányosságok közül a jelen tanulmány az egyetlen, valóban nehezen átültethető tényállást, az agresszió büntetést vizsgálja. A részletes vizsgálat előtt azonban fontos azt leszögezni, hogy az agresszió ezúttal nem a hétköznapi, pszichológiai vagy szociológiai értelemben használatos kifejezés, hanem annak kizárólag a nemzetközi jogban leírt, tényállásszerű megfogalmazására szorítkozik a vizsgálat. A nemzetközi jogi keretrendszerben az agresszió röviden (következésképpen e ponton szándékoltan, de talán még tolerálhatóan pontatlanul) az egyik állam nevében egy másik állam meghatározott attribútumai ellen, nemzetközi jogot sértő módon alkalmazott, fegyveres (tipikusan katonai) erőszakot jelenti.¹⁴ Az agresszió sok szempontból eltér a Római statútumban szereplő többi tényállástól: például domináns eleme az államközi jelleg, eltérő a bűncselekmény jogi tárgya, az elkövetővel szemben szigorú speciális követelmények érvényesülnek, és a tényállási elemek tekintetében is meghatározó a Biztonsági Tanács szerepe. Ezek a technikai eltérések, a fegyveres erőszak alkalmazásának világpolitikai realitásaival terhelve azt eredményezték, hogy az agressziót 1998-ban nem határozták meg a Római Konferencián, csak előkészítették a helyét a Statútumban.¹⁵ A tényállást a 2010-es kampaljai Felülvizsgálati Konferencián fogadták el, és szerződésmódosításként önálló ratifikációs, valamint egy különleges aktivációs eljárás szükséges ahhoz, hogy egy részes állam alkalmazni tudja vagy alkalmaznia kellene ezt a tényállást.

Ez a tényállás alkotmányjogi, jogelméleti büntető anyagi és eljárásjogi szempontok mellett nemzetközi jogi értelemben is komoly kihívásokat rejt a magyar jogalkalmazás számára. További nehézséget jelent, hogy mivel egy kevesebb, mint százéves, és politikailag erősen terhelt fogalomról van szó, a nemzetközi jogban (intézményenként és korszakonként is) eltérő jelentéssel bír az agresszív háború, az agressziós cselekmény

⁹ Hoffmann Tamás: Az emberiség elleni bűncselekmények nemzetközi és magyar jogi szabályozása. *Állam-és Jogtudomány*, 2017/1. 29–55.; vagy Réka Varga: Facilitating War Crimes Procedures in Hungary: The New Criminal Code and Lex Biszku. *Hungarian Yearbook of International and European Law*, 2013. 491.

¹⁰ Varga (2013) i. m. 492.

¹¹ Vö. Római statútum 25. cikk (3).

¹² Vö. Római statútum 27. és 98. cikkek.

¹³ Rod Rastan: What is ‘Substantially the Same Conduct’? Unpacking the ICC’s ‘First Limb’ Complementarity Jurisprudence. *Journal of International Criminal Justice*, Vol. 15., N. 1. (2017) 1–29. <https://doi.org/10.1093/jicj/mqx004>

¹⁴ A/RES/3314(XXIX) ENSZ közgyűlési határozat (1974)

¹⁵ Vö. Római statútum 5. cikk.

és az agresszió büntette. A jelen munkában – ha kifejezetten eltérően nem szerepel – az egyszerűség kedvéért az „agresszió” alatt az agresszió büntettét fogom érteni.

E kihívásokra tekintettel érdemes elsőként azt a kérdést megvizsgálni, hogy szükséges-e az agresszió tényállásának magyar jogi szabályozása? Az utóbbi évek nemzetközi jogirodalmában jelentek meg kodifikációt támogató¹⁶ és ellenző¹⁷ érvek is: az akkori írásokhoz képest magyar szempontból lényeges változás, hogy a joggyakorlat számára az agresszió tényállásának vizsgálata egy tisztán elméleti jelentőségű témának tűnt akár még a pandémiás bezárkózás kezdetén is. Azt ma sem lehet szerencsére állítani, hogy sürgető kriminalisztikai tendenciák nyomasztó kényszere kívánná meg a tényállás magyar jogba illesztésének újragondolását, de az ukrajnai háború 2022 februárjától számítható új szakasza és az azt követő büntetőjogi lépések¹⁸ vizsgálata alapján ma már közel sem egy tisztán akadémikus kérdésről van szó.

Az Ukrajna elleni orosz agresszió fényében három fontos, jogpolitikai érv szól a tényállás magyar jogba ültetése mellett: *először*, a tényállás pusztán léte pozitív külpolitikai üzenetet hordozna, mivel Magyarország mindenkori vezetése saját, hazai büntetőjogi felelőssége mellett erősítené meg azt az ígérését, hogy nem áll szándékában megtámadni egyetlen más államot sem. *Másodszor*, egy esetleges Magyarország elleni támadás esetén megteremtené a külföldi elkövetők felelősségre vonásának jelenleg teljesen hiányzó elvi lehetőségét, így az immunitási kérdések fenntartása mellett legalább némi anyagi jogi „muníciót” adna joghatósággal rendelkező nemzetközi törvényszékek

¹⁶ Az egyéni felelősség erősítése mellett érvelt nürnbergi alapokon például Nikola R. Hajdin: *Attributing Criminal Responsibility for the Crime of Aggression*. *Georgia Journal of International and Comparative Law*, Vol. 51., N. 1. (2022) 1.; Susana SaCouto: *Individual Criminal Responsibility for the Crime of Aggression: Why and How? Aggressive War*. *Maryland Journal of International Law*, Vol. 38., N. 1. (2023) 85–94. A nürnbergi per megállapításainak egy speciális alkalmazásaként értelmezhető az az érv, miszerint az agresszió további bűncselekményhez vezet el. Ld. pl. Csapó Zsuzsanna: *Alternatívákban gondolkodhatunk? A Nemzetközi Büntetőbíróság lehetséges kiegészítői/kihívói – az orosz agresszió relációjában*. *Állam-és Jogtudomány*, 2022/4. 29. <https://doi.org/10.51783/ajt.2022.4.03>; Gregory S. Gordon: *Charging Aggression as a Crime against Humanity? Revisiting the Proposal after Russia's Invasion of Ukraine*. *Israel Law Review*, Vol. 57., N. 2. (2024) 222. <https://doi.org/10.1017/S0021223724000037>

¹⁷ Az Egyesült Államok demokrata vezetésének álláspontjával összhangban érvel pl. Harold Hongju Koh – Todd F. Buchwald: *The Crime of Aggression: The United States Perspective*. *The American Journal of International Law*, Vol. 109., N. 2. (2015) 257–295. <https://doi.org/10.5305/amerjintlaw.109.2.0257> A tényállás bizonytalanságai miatt kritizálta azt a kampaljai definíció elfogadásakor pl. Michael J. Glennon: *The Blank-Prose Crime of Aggression*. *Yale Journal of International Law*, Vol. 35., N. 1. (2010) 71–114.; és Andreas Paulus: *Second Thoughts on the Crime of Aggression*. *European Journal of International Law*, Vol. 20., N. 4. (2009) 1117–1128. <https://doi.org/10.1093/ejil/chp080> Egyes szerzők szerint a tényállás kodifikációja nem is lehetséges. Ld. pl. Matthias Schuster: *The Rome Statute and the crime of aggression: A Gordian knot in search of a sword*. *Criminal Law Forum*, 2003. 1.

¹⁸ Ukrajna az orosz agresszió kezdetén, 2014-ben, amikor elfogadta az ICC joghatóságát, akkor ezt csak az akkor hatályos három bűncselekményre tudta megtenni, mivel az agresszió tényállása csak 2017-től hatályos. (Vö. *Situation in Ukraine ICC-01/22*. <https://www.icc-cpi.int/situations/ukraine>) Ezért az orosz agresszió 2022-ben kezdődött új szakaszában épp az invázió ténye miatt indított büntetőeljárások váltak erősen kérdésessé, szükségessé téve a Statútum ratifikációjáról szóló ukrán törvényt: *Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього (Відомості Верховної Ради (БВР), 2025, № 1-2, ст.1)*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3909-20#Text>

számára.¹⁹ Ezáltal, még ha korlátozott módon is, de a büntetőjog preventív funkcióján keresztül járulhatna hozzá biztonságunk erősítéséhez.²⁰ A tényállás hiányában ennek lehetősége teljesen hiányzik.²¹ *Harmadszor*, a megfelelő belső jogi tilalom hiányában a támadást közvetlenül elszenvedő áldozatok kártérítési igényének nemzetközi érvényesítése is lényegesen nehezebbé válna.²²

Mindemellett a tényállás csak látszólag korlátozná a magyar szuverenitást, hiszen az agresszív háború indítása annak már ma sem képezi részét. A háborúindítás tilalma egy magyarországi agresszió-tényállás bevezetése esetén sem lenne – nem is lehetne – szigorúbb a jelenlegi állapotnál. Az agresszió tényállásának bevezetése tehát nem a szuverenitást korlátozná, hanem a mindenkori politikai-katonai elit hazai fórumok előtti személyes felelősségét erősítené, és politikai alapokról kiszámítható, jogi keretek közé helyezné azt.²³

Mivel a bűncselekmény alanya eredendően az állam vezetője lehet, valóban fontos szempont a tényállás meghatározásában az is, hogy a büntetőjogi kodifikáció a lehető legkisebbre szorítsa a politikailag motivált eljárások lehetőségét. Ezt a célt azonban a tényállás hiánya ellehetetleníti, mivel az ICC a komplementaritás elve miatt csak akkor járhat el bármilyen, joghatóságába tartozó bűncselekmény esetén, ha az érintett állam nem képes vagy nem akar érdemi eljárást lefolytatni.²⁴ Tehát épp a magyar szabályozás hiánya járhat a magyar szuverenitás érvényesülését korlátozó tényleges következményekkel. Enélkül ugyanis a magyar jogalkotó nem adja meg a lehetőségét sem annak, hogy egy esetleges bűncselekmény esetén a magyar bíróságok el tudjanak járni, ezzel pedig kvázi-automatizmusként elfogadhatóvá válik minden ilyen ügy egy esetleges hágai büntetőeljárásban.

A változó jogpolitikai környezet tehát az agresszió tényállásának rögzítése mellett szól: a következő kérdés, hogy megállapítható-e olyan nemzetközi jogi kötelezettség, amely egy ilyen tényállás kodifikációját e sorok írásakor előírná Magyarország számára.

¹⁹ A tényleges felelősségre vonás elmaradása esetén sem felesleges az eljárás lefolytatása. A nyilvánvaló nemzetközi jogellenesség megállapítása nem pusztán morális hatásokkal járhat, hanem a konkrét ügyben elszigetelt az ilyen cselekményt végrehajtó államot, delegitimálja annak magatartását. Vö. Tom Dannenbaum: A Special Tribunal for the Crime of Aggression? *Journal of International Criminal Justice*, Vol. 20., N. 4. (2022) 867. <https://doi.org/10.1093/jicj/mqac047>

²⁰ Vö. Kai Ambos: The Crime of Aggression after Kampala. *German Yearbook of International Law*, 2010. 509.; David Luban: The Crime of Aggression: Its Nature, the Leadership Clause, and the Paradox of Immunity. 2024. szeptember. 6. *Georgetown University Law Center Research Paper No.2024/29*. <https://papers.ssrn.com/abstract=4952638>; Kevin Jon Heller: Who is Afraid of the Crime of Aggression? *Journal of International Criminal Justice*, Vol. 19., N. 4. (2021) 999–1016. <https://doi.org/10.1093/jicj/mqab079>

²¹ A felmerülő joghatósági kombinációkat a hazai jogirodalomban ld. pl. Béres Nóra: *A Biztonsági Tanács által a Nemzetközi Büntetőbíróság elé utalt helyzetek legfontosabb jogi problémái*. Budapest, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, 2021. 74–79.

²² Tom Dannenbaum: Why Have We Criminalized Aggressive War. *Yale Law Journal*, Vol. 126., N. 5. (2016) 1288.; Gordon (2024) i. m. 240.

²³ Dannenbaum (2016) i. m. 1242–1319.; Luban (2024) i. m. 17–19.; SaCouto (2023) i. m. 85–94.

²⁴ Római statútum 17. cikk.

1.2. A nemzetközi büntetőjog hazai alaptörvényi keretei

Mivel a kampalmai módosításokat Magyarország nem ratifikálta, ezért jelen pillanatban az agresszió tényállásának megalkotása nem szerződéses kötelezettségünk, de a fentiek alapján ez nem jelenti azt, hogy ne lennének sürgető, praktikus okai a tényállás magyar jogba illesztésének. A jelen szakaszban vizsgált feltevés szerint a tényállás egy feltétlen alkalmazást igénylő, egyben nemzetközi szokásjogi szabályhoz – az erőszak alkalmazásának tilalmához – rendel általános elismert, de némiképp bizonytalan szokásjogi normákon alapuló, egyéni büntetőjogi felelősséget. Így az alaptörvényi kategóriák közül az „általánosan elismert” nemzetközi jogi normák körében kell keresni az agresszió tényállásának kereteit.

Az Alaptörvény preambuluma szerint Magyarország tiszteli más népek szabadságát és kultúráját, együttműködésre törekszik a világ minden nemzetével. Ezt az együttműködést pontosítja az Q) cikk (1) bekezdése, amely az ENSZ Alapokmány és az arra épülő gyakorlat szóhasználatát átvéve az együttműködés célját „a béke és a biztonság” megteremtésében és megőrzésében állapítja meg. Az itt megfogalmazott államm cél teljesítésének garanciája lehetne az agresszió tényállásának beemelése a magyar büntetőjogba, mivel ez a bűncselekmény épp az államközi erőszak tilalmát megszegő személyek felelősségre vonását szolgálja. Ugyanakkor a nemzetközi jog jelenlegi állapotából nem szűrhető le az a következtetés, hogy ez az államm cél *sine qua non* feltételként előírná a magyar jogalkotó számára az agresszió tényállásba foglalását.

A Q) cikk (2) és (3) bekezdését vizsgálva a fenti következtetés nem változik meg: jelenleg nincs alaptörvényi kötelezettség az agresszió tényállásának rögzítésére. Míg az erőszak alkalmazásának tilalma nemzetközi *ius cogens*²⁵ norma, ezért alaptörvényi kategóriaként értelmezve egyértelműen a „nemzetközi jog általánosan elismert szabálya”, és mint ilyen a magyar jog részét képezi; addig a tilalom megszegőivel szembeni büntetőjogi fellépés kötelezettségét külön szükséges vizsgálni.

Az erőszak alkalmazásának tilalma²⁶ és a tilalom megszegőinek egyéni felelőssége²⁷ tehát két külön szabály, ezért e szabályok jogi természete is eltérő lehet. Több mint ötven évvel ezelőtt Thomas Franck az állami gyakorlat visszásságai miatt szenvedélyes hangú írásában Shelley-parafrazisként arról írt,²⁸ hogy a szabályból a bizalomhiány miatt már csak üres szavak maradtak, és semmi más.²⁹ A Nemzetközi Bíróság azonban több későbbi ítéletében is felülírta ezt a pesszimizmust: a Nicaragua ügyben a bíróság már azt is elegendőnek találta a szokásjog megállapításához, ha az államok magatar-

²⁵ Kajtár Gábor: A nem állami szereplők elleni fegyveres fellépés lehetőségei és problémái. In: Farkas Ádám – Végh Károly (szerk.): *Új típusú hadviselés a 21. század második évtizedében és azon túl. Intézményi és jogi kihívások*. Budapest, Zrínyi, 2020. 92–114.; Mohammad Alipour – Anikó Szalai: Questions of General International Law with Special Regard to the Security Council's Competence. *Hungarian Yearbook of International and European Law*, 2022. 292.

²⁶ ENSZ Alapokmány 2(4).

²⁷ Az agresszió büntette vagy a béke elleni bűncselekmény miatt.

²⁸ Shelley Ozymandias c. szonettjére utalva.

²⁹ Thomas M. Franck: Who killed Article 2 (4)? Or: changing norms governing the use of force by states. *American Journal of International Law*, Vol. 64., No. 5. (1970) 809.

tása nagyjából megfelel a szabálynak, és az attól való eltéréseket nem egy új szabály alkalmazásaként, hanem a régi megsértéseként értelmezik.³⁰

Az agresszió büntetének kodifikációját sürgető alkotmányos érvként említendő, hogy annak korai megfogalmazása, a béke elleni bűncselekmény szintén értelmezhető általános elismert szabályként, azaz azonos alaptörvényi kategória szerint, de más nemzetközi jogi indokok mentén. A béke elleni bűncselekményt az ENSZ Közgyűlése és Nemzetközi Jogi Bizottsága is a nemzetközi szokásjog részeként határozta meg még az 1940-es évek végén a Nürnbergi elvek³¹ és az Emberiség békéje és biztonsága elleni bűntettek című dokumentumokban.³² Jogforrási formájukat tekintve ezek egyike sem tekinthető kötelező nemzetközi jognak önmagában, azonban megfogalmazásuk és elfogadásuk körülményei alapján meggyőző erejű bizonyítékai a szokásjoghoz elengedhetetlen *opinio iuris* meglétének.³³ Így a béke elleni bűncselekmény üldözése ha nem is kogens, de legalábbis szokásjogi kötelezettség.³⁴ Vitatható, hogy a nürnbergi eljárások kezdete előtt ez a szokásjogi elfogadottság valóban létezett volna, ugyanakkor a nürnbergi törvényszék ítélete után a nemzetközi közösség nemzetközi bűncselekményként fogadta el az agresszív háború tilalmát.³⁵

Az erőszak-tilalom miatti egyéni felelősséget megteremtő agresszió tényállása azonban ma is egy felettébb cinikus világpolitikai realitásba ágyazódik. Az ENSZ tagság feltételül szabott „békeszerető” jelleg fenntartására (legalább retorikailag) minden állam törekszik, de a legtöbb állam mindenkori vezetése kínosan ügyel arra – pártállásra és a nemzeti hovatartozásra tekintet nélkül – hogy az agresszív cselekmény miatti egyéni felelősség megállapítása elméleti lehetőség maradjon. Ebből következően a szokásjog szükséges eleme, magát a szokást tartalmazó állami-államközi gyakorlat olyan mértékben hiányzik, ami már felveti a *desuetudo* kérdését.³⁶ A béke elleni bűncselekmény tekintetében hozott ítéleteket és azok hiányát vizsgálva, ha valóban *desuetudo*-ról van szó, akkor az valamikor az ötvenes és a kilencvenes évek között mehetett végbe, hiszen az ENSZ *ad hoc* törvényszékei előtt a háborúindítás tényével megvalósított bűncselekmény már nyomokban sem szerepelt. A fegyveres erőszak alkalmazásának tilalmát megszegő vezető beosztású tisztviselőt mindmáig utoljára a II. világháború utáni

³⁰ Claus Kreß: The International Court of Justice and the ‚Principle of Non-Use of Force’. In: Marc Weller (szerk.): *The Oxford Handbook of the Use of Force in International Law*. Oxford, OUP, 2015. 570. <https://doi.org/10.1093/law/9780199673049.003.0026>

³¹ A/Res/1/95 ENSZ Közgyűlési határozat.

³² Draft Code of Offences against the Peace and Security of Mankind. *Yearbook of the International Law Commission*, Vol. II. 1954. 2–3.

³³ Ld. pl. Antonio Cassese: On Some Problematical Aspects of the Crime of Aggression. *Leiden Journal of International Law*, Vol. 20., N. 4. (2007) 842. <https://doi.org/10.1017/S0922156507004487>

³⁴ Paulus i. m. 1118.; Nikola R. Hajdín: Attributing Criminal Responsibility for the Crime of Aggression. *Ga. J. Int’l & Comp. L.*, 2022. 3.

³⁵ Hoffmann Tamás: Contra aggressionem? Az agresszió bűncselekményével kapcsolatos nemzetközi jogi dilemmák. *Állam-és Jogtudomány*, 2019/1. 44–47.

³⁶ A *desuetudo* és a *jus cogens* viszonyára nézve ld. pl. Csapó Zsuzsanna: „[...] és amelyet csak a nemzetközi jognak az ugyanilyen jellegű későbbi szabályával lehet megváltoztatni.” Az 1969. évi bécsi egyezmény és a *jus cogens* módosíthatósága. *Állam-és Jogtudomány*, 2020/1. 29.

törvényszékek ítélték el, de már a nürnbergi ítéleteken belül is észlelhető elmozdulás a béke megsértése miatti egyéni felelősség bagatellizálása felé.

A főbűnösök elleni eljárásban született ítéletben a bírák még – Robert Jackson főügyész álláspontját osztva – úgy vélték, hogy az „agresszív háború megindítása nem csak egy nemzetközi bűncselekmény, hanem *a legfőbb* nemzetközi bűncselekmény, amely csak annyiban különbözik a többi háborús bűntől, hogy magában foglalja azok összesített gonoszságát.”³⁷ Nem meglepő, hogy a 22 náci főbűnös közül mindössze hat személy ellen nem emeltek vádat béke elleni bűncselekmény miatt,³⁸ és a maradék 16 vádlott közül csak kettőt nem találtak ebben a vádpontban bűnösnek.³⁹

A távol-keleti párhuzam vizsgálata egyszerű statisztikai módszerrel e kérdésben szinte lehetetlen, mert a Távol Keleti Nemzetközi Katonai Törvényszék (IMTFE) elé terjesztett vádirat lényegesen bonyolultabb struktúrát alkalmazott. A béke elleni bűncselekmény és annak előkészülete nem egy vádpontot alkotott, hanem többek között sértett országokkénti bontásban harminchat külön vádpontban tárgyalták. Az biztonsággal megállapítható azonban, hogy arányaiban a nürnbergihez hasonló súllyal esett latba a vádak között a béke elleni bűncselekmény: a hosszabb időt felölölő joghatóság miatt talán még hangsúlyosabban is. A tokiói vádirat valamennyi terhelttel szemben tartalmazott béke elleni bűncselekményt, és néhány vádpontot leszámítva bűnösnek is találták őket.⁴⁰ Az egyetlen, béke elleni bűncselekmények tekintetében valamennyi vádpont alól felmentett vádlott Matsui Iwane tábornok volt. Az ítélet szerint a vádnak csak annyit sikerült valószínűsíteni, hogy tudott az agresszív háború tervezéséről, de azt nem sikerült bizonyítani, hogy részese lett volna e tervek meghozatalának. Hasonlóképpen, az a tény, hogy az egyik Kínában bevetett inváziós hadsereg parancsnoka volt, nem jelentett elegendő bizonyítékot arra nézve, hogy magának a háborúindításnak a bűnös jellegével tisztában lett volna.⁴¹ A lényegében a korabeli *ius ad bellum*-mal való visszaélést jelentő béke elleni bűncselekmények alóli felmentése azért is figyelemre méltó, mert történelmi és büntetőjogi felelősségéhez a többi vádpontban, a *ius in bello* egyik legsúlyosabb XX. századi megsértését jelentő nankingi mészárlás katonai parancsnokaként nem férhet kétség.

A „főbűnösök” elleni perekhez képest a tényállás jelentéktelenedésének jeleit mutatja, hogy a németországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság 10. törvénye alapján zajló perekben már lényegesen kevésbé játszott domináns szerepet a béke elleni bűncselekmény. A bűncselekmény előkészítésében és vezetésében nélkülözhetetlen funkci-

³⁷ IMT Ítélet. In: *Trial of the Major War Criminals before the International Criminal Tribunal*. Volume I – Judgment. [Official text in the English language.] Nuremberg, IMT, 1947. 186., saját kiemelés. <https://www.legal-tools.org/doc/f21343/>

³⁸ Ernst Kaltenbrunner; Hans Frank; Julius Streicher; Baldur von Schirach; Hans Fritzsche; Martin Bormann.

³⁹ Firtz Schaukel és Albert Speer – mindkét vádlott esetében megállapították az agresszív háború támogatását, de annak mértéke a bíróság többségi álláspontja szerint nem érte el a béke elleni bűncselekmény szintjét.

⁴⁰ Japanese Indictment. International Military Tribunal for the Far East. *Legal Tools Database*, 2–9. <https://www.legal-tools.org/doc/1d384b/>

⁴¹ Japanese Indictment 1180.

ót betöltő náci közigazgatási és katonai vezetés elleni eljárások során a béke elleni bűncselekmény már visszaszorulni látszott. A közigazgatási vezetés elleni perben a huszonegy vádlott közül csak Wilhelm Keppelert, Hans Heinrich Lammerst, és Paul Körnert találták jogerősen bűnösnek a béke elleni bűncselekmény elkövetésében, de az erre vonatkozó összeesküvésben már valamennyi vádlottat felmentették.⁴² A tábornokok perében pedig ebben a vádpontban már egyáltalán nem született elmarasztaló ítélet, mivel a törvényszék – lényegében a mai „vezetői bűncselekmény” elemet előre- vetítve – úgy találta, hogy ezt a bűncselekményt csak a legmagasabb, politikai szintű döntéshozatalban érintett személyek esetében lehet megállapítani.⁴³

Tanulságos lenne a fenti listát a magyar vonatkozásokkal kiegészíteni, hiszen az, hogy négy korábbi miniszterelnök – Bárdossy László, Imrédy Béla, Sztójay Döme és Szálasi Ferenc – ellen is nemzeti szintű büntetőeljárás zajlott, világviszonylatban is egyedülállónak nevezhető.⁴⁴ Bárdossy László elleni eljárás vizsgálata lehet különösen indokolt, hiszen a perben a nemzetközi jog korabeli állapotával kapcsolatban is zajlott érdemi vita. Mindazonáltal a népbírói gyakorlat jogi és politikai visszasságai miatt ezek az eljárások a béke elleni bűncselekmények vizsgálatában érdemi, kortárs nemzetközi jogi összehasonlításra a jelen munka keretei között alkalmatlanok. Részben azért, mert a népbírói eljárások mögött nyilvánvaló politikai befolyás is fennállt,⁴⁵ ami miatt Bárdossy László esetében a mai napig vitatott a hadba lépéssel kapcsolatos történelmi felelősségének, pontosabban annak mértékének kérdése.⁴⁶ Nemzetközi jogi oldalról nehezíti a kérdés megválaszolását, hogy a korabeli szabályozás a nürnbergi jogi és az akkori zszurnalisztikai terminológia részleges egybemosásával az agresszió elődjeként szabályozott béke elleni bűncselekményeket a sajátos magyar történelmi helyzetre szűkítette, és tényállását a háborús bűnök közé helyezte.⁴⁷ Az 1945. évi VII. tc. szabályozásának pontatlanságai így arra is felhívják a figyelmet, hogy mennyire könnyen lehet egy nemzetközi jogi környezetéből kiszakított, szelektíven megfogalmazott tényállás-rendszert akár valóban szörnyű rémtettek elkövetőivel szemben zajló, mégoly indokolt eljárások átpolitizálására használni, megrontva ezzel az eljárások tartós, történelmi igazságtételi szerepét. E veszélyre már Robert Jackson nürnbergi főügyész is nyomatékosan hívta fel a figyelmet híres nyitóbeszédében:

⁴² Ministries Trial. Nuremberg Military Tribunals 11. USA vs. Ernst von Weizsäcker et al.

⁴³ High Command Trial. Nuremberg Military Tribunals 12. USA vs. Wilhelm von Leeb et al. 485–491.

⁴⁴ Köszönet illeti Kovács Péter professzor urat a jelen munka egy korábbi szóbeli változatához fűzött kritikai megjegyzéséért, amely e magyar jogtörténeti aspektusra felhívta a szerző figyelmét.

⁴⁵ Ld. pl. Ries István igazságügyminiszter nyilatkozatát, miszerint a háborús főbűnösök ügyének elbírálása nem jogi, hanem elsősorban politikai kérdés volt: „ezek a bűnösök nem várhatnak igazságot, csak megtorlást.” Idézi: Karsai László: A magyar holokauszt a nagy népbírói perek tükrében. *Századok*, 2020. 989–1014.

⁴⁶ Jelen munka nem vizsgálja Bárdossy László szerepét a magyarországi zsidóüldözésekben, ezért ez a megállapítás kizárólag a nürnbergi értelemben vett béke elleni bűncselekményekkel kapcsolatban értelmezendő.

⁴⁷ 1945. évi VII. tc. melléklete, 11. § (1)–(2).

„A történelem első, a világ békéje elleni bűncselekményekről szóló tárgyalását megnyitni megtiszteltetés, amely súlyos felelősséggel jár. A jogsértések, melyek elítélése és megbüntetése a feladatunk, olyan megtervezettek, olyan gonoszak, és olyan pusztítóak voltak, hogy a civilizáció nem teheti meg, hogy azokat figyelmen kívül hagyja, mert nem élheti túl, ha azok megismétlődnek. [...]

Egy percre sem feledhetjük, hogy a mérce, amellyel ma ítélkezünk a vádlottak felett, az a mérce, amely alapján holnap a történelem minket ítél majd meg. Ha méregpoharat nyújtunk ezeknek a vádlottaknak, azt a saját szánkhoz is emeljük. Olyan tárgyilagosságra és szellemi integritásra van szükségünk feladatunk elvégzéséhez, hogy ez a per az utókor számára az emberiség igazságszolgáltatás iránti vágyának teljesülését jelentse.”⁴⁸

A téma túlzás nélkül történelmi jelentősége ellenére, a fent vázolt, időben és térben erősen behatárolt ítélkezési gyakorlat alapján a béke elleni bűncselekmény szokásjogi természete nem egyértelmű, annak ellenére, hogy erős és meggyőző kodifikációs bizonyítékok szólnak a szokásjogi jelleg megállapítása mellett,⁴⁹ ezek azonban inkább az *opinio iuris* bizonyítékai.

Ha a szokásjogi jelleg megállapításához szükséges államközi gyakorlat azonosításában a bírói gyakorlat helyett a nemzeti jogalkotás szintjére is fókuszáljuk a vizsgálatot, első ránézésre vegyes képet kapunk. Az amerikai, a francia vagy a svájci büntető kódexekben nem találunk béke elleni bűncselekményre vagy agresszióra hasonlító tényállást. Németország ratifikálta a kampalai módosítást, ennek megfelelően az agresszióra való felbujtást a Büntető törvénykönyvben,⁵⁰ magát az agressziót a nemzetközi bűncselekményeket meghatározó külön törvényben tette az üldözendő tényállások egyikévé.⁵¹ Az Egyesült Királyság szintén külön törvényben foglalja az ICC joghatóságába tartozó bűncselekményekkel, de ezek között az agresszió – a kampalai ratifikáció hiányában – nem szerepel.⁵²

Ehhez képest akár regionális szokásjog bizonyítékaként is értékelhető, de külpolitikai értelemben mindenképpen releváns az agresszió tényállásával kapcsolatos szabályozás a környező országokban. A volt szovjet tagországok közül mind az ukrán,⁵³ mind az orosz büntető törvénykönyv tartalmaz releváns tényállást „agresszív háború tervezése, előkészítése, megindítása vagy folytatása” címen.⁵⁴ Az EU tagországok kö-

⁴⁸ Robert H. Jackson nyitóbeszéde. „Second Day, Wednesday, 11/21/1945, Part 04”. In *Trial of the Major War Criminals before the International Military Tribunal*. Volume II. Proceedings: 11/14/1945–11/30/1945. [Official text in the English language.] Nuremberg, IMT, 1947. 98–102.

⁴⁹ Ld. fenn, 29–30. jegyzet.

⁵⁰ Strafgesetzbuch 1998 (BGBl. I S. 3322) 80A §.

⁵¹ Völkerstrafgesetzbuch 2002 (BGBl. I S. 2254) 13. §.

⁵² International Criminal Court Act 2001 Chapter 17 (An Act to give effect to the Statute of the International Criminal Court; to provide for offences under the law of England and Wales and Northern Ireland corresponding to offences within the jurisdiction of that Court; and for connected purposes.)

⁵³ Кримінальний кодекс України 2001, No. 25–26. 437. cikk.

⁵⁴ Уголовный кодекс Российской Федерации 1996. No. 63. 353. cikk.

zül e sorok írásakor csak Bulgária, Dánia, Görögország, Franciaország, Magyarország és Románia nem ratifikálta a kampaljai definíciót. A bolgár nemzeti büntetőjog azonban tartalmaz hasonló tényállást.⁵⁵ Az EU tagságtól függetlenül vizsgálva a régiókat, a magyarhoz hasonló biztonságpolitikai helyzetben álló szomszédos országok közül Ausztria, Szlovákia 2014-ben, Ukrajna 2025-ben, Horvátország és Szlovénia 2013-ban ratifikálta a kortárs nemzetközi tényállásról szóló szerződésmódosítást. Szerbia ebben ugyan nem részes fél, de a szerb nemzeti büntetőtörvény szintén tartalmazza a háborús agresszió tényállását.⁵⁶

Ennél talán még fontosabb, hogy megfelelő tényállás hiányában lehetetlen megtorolni egy esetleges Magyarországgal szembeni agresszív cselekményt. A tényállás kihirdetése ráadásul nyilvános eszközökkel tenné egyértelművé, hogy Magyarország nem kíván és nem fog más államokkal szemben agresszív háborút indítani. E két utóbbi állítás bizonyítéka, hogy a régióknak szinte valamennyi országa – e sorok írásakor Románia kivételével – rendelkezik releváns nemzeti tényállással, vagy nemzetközi jogi eszközökkel az agresszió megtorlására.

Amennyiben Magyarország kilépési szándékát visszavonja, fontos lenne a Római statútum egészét a kampaljai módosításokkal egységes szerkezetben kihirdetni, vagy legalább – egy „kicsit sárgább, kicsit savanyúbb” megoldásként büntethetővé tenni a többi nemzetközi bűncselekményhez hasonlóan az agressziót is a magyar jogban.

2. Az agresszió tényállásának elemei

A fenti érvek alapján az agresszió fogalmának magyar jogi megalkotására nemzetközi jogi kötelezettség e sorok írásakor nem áll fenn, azonban nyomós jogpolitikai és biztonságpolitikai érvek szólnak az agresszióra vonatkozó új szabályozás kötelező erejének vállalása és magyar jogi kihirdetése mellett. Az agresszió magyar kodifikációjára a külföldi példák alapján két formai megoldás kínálkozik: önálló jogszabályban, vagy a Büntető törvénykönyv tényállásai között szerepelhet. A két megoldás nemzetközi jogi és alkotmányjogi szempontból lényegében egyformán megfelelő, leginkább kényelminek látszó megfontolások alapján dönthető el, hogy melyiket választja a jogalkotó, ha elszánja magát a kodifikálásra. A koherencia jegyében joggal állítható, hogy mivel a 2012-es kodifikációs eljárásban a Btk. szövegébe kerültek a nemzetközi bűncselekmények, ezért helyes lenne ezek között szabályozni az agressziót is. Tartalmi érvek figyelembevételével viszont legalábbis megfontolásra érdemes – a fent idézett német minta alapján – a két megoldás kombinációjának alkalmazása. Ez a megoldás a bűncselekmény alább részletezendő sajátosságai, például államközi jellege, mély nemzetközi jogi beágyazottsága és a felelősségre vonás állambírósági kívánalmai miatt is indokolt lehet.

⁵⁵ A bolgár büntető törvénykönyv interneten publikált angol fordítása szerint a 409. § még béke elleni bűncselekmények között, cím nélkül említi a nürnbergivel rokon szövegű tényállást. A Bolgár Parlament honlapján publikált szöveg (Наказателен кодекс) 580. szakaszában már agresszió címmel szerepelteti lényegében ugyanazt az elkövetési magatartást. Ld. <https://parliament.bg/bills/42/402-01-8.pdf>

⁵⁶ Кривични законик 386. §.

Bármelyik formai megoldás valósulna is meg, mindegyikre igaz, hogy a nemzetközi szerződésekben szereplő fogalmak egyszerű fordításával végrehajtott magyar kodifikáció több mint kockázatos: egy ilyen, a kontextust figyelmen hagyó szabályozás egyrészt nem lenne végrehajtható, másrészt a nemzetközi jog komplex fogalom- és intézményrendszere nélkül akár visszas eredményekre is vezethet. A bűncselekmény jogi tárgya, elkövetési magatartása, alanya, passzív alanya, előkészületi alakzata a nemzetközi jogi környezet nélkül nem határozható meg helyesen.

2.1. Az agresszió büntette által védett érték

Az agresszió jogi tárgya az ENSZ Alapokmányban és az Alaptörvényben is rögzített nemzetközi béke és biztonság megőrzése. Az agresszió lényeges eleme a fegyveres erőszak nemzetközi joggal ellentétes alkalmazása, ami nem csak az elkövetési magatartás szempontjából releváns – ha az erőszak alkalmazása a nemzetközi jog értelmében jogszerű, akkor az alább részletezendő tényállásszerű magatartások megvalósulása sem jelenthet alapot a büntetőjogi felelősség megállapítására. A jogszerűség eldöntése azonban kizárólag nemzetközi jogi eszközökkel lehetséges, a fegyveres erőszak alkalmazására vonatkozó nemzetközi jogi szabályok alapján, ideértve a vonatkozó szokásjogi szabályokat is.

E szabályok részletes vizsgálata lényegesen meghaladja a jelen munka tartalmi és formai kereteit. A kortárs hazai jogirodalomban például Kajtár Gábor 2015-ös monográfiája⁵⁷ és Hoffmann Tamás 2019-es tanulmánya az agresszió szempontjából alaposan körüljárta a szabályok kialakulását és jelenlegi állapotát,⁵⁸ ezért itt elegendő a szabályok valóban rövid, utalásszerű összefoglalása. A szabályozás alapja a hatályos nemzetközi jog szerint egy általános tilalom, amelyet az ENSZ Alapokmány 2. cikk (4) bekezdése tartalmaz a legegyszerűbben. A rendelkezés megtiltja valamennyi állam számára a más állam területi épsége, vagy politikai függetlensége ellen irányuló, vagy az Egyesült Nemzetek céljaival bármely más módon össze nem férő erőszakkal való fenyegetést vagy erőszak alkalmazását.

A fenti szövegrészlet alapján egyértelmű, hogy a tilalom címzettje nem az egyén, hanem mindig az állam, mint a nemzetközi jog alanya. Figyelemre méltó továbbá, hogy az erőszak tilalom megszegése és az agresszió közé nem tehető egyenlőségjel – utóbbi fogalmát ugyanis az Alapokmány nem határozta meg. Az alább tárgyalandó elkövetési magatartásokra és az előkészületi alakzat szabályozására tekintettel kiemelten fontos az is, hogy a nemzetközi jogban nemcsak az erőszak alkalmazása tilos, hanem az azzal való fenyegetés is.

A tilalom alól természetesen léteznek kivételek, amelyek közül kettőt vitán felül, lényegében egyöntetűen ismer el a nemzetközi jogász közösség: (1) az Alapokmány 51. cikkében foglalt önvédelem joga, amelyet az államok egyénileg vagy más államokkal együtt is gyakorolhatnak; és (2) az ENSZ Biztonsági Tanácsa által, az Alapokmány VII. fejezetének megfelelően hozott határozatban adott előzetes felhatalmazás. Ebben

⁵⁷ Kajtár (2015) i. m. 44–62.

⁵⁸ Hoffmann (2019) i. m. 36–68.

a két kivételes esetben tehát az állam nem szegi meg az erőszak tilalom szabályát, így nem követhet el agressziós cselekményt sem, ennek megfelelően az ilyen állam vezetőivel szemben az agressziós cselekményért fennálló egyéni felelősséget rögzítő agresszió büntette sem állapítható meg. Az elmúlt két évtizedben intenzív szakirodalmi vita zajlott az erő alkalmazásának esetleges újabb jogszerű eseteiről, de ezeket összességében a kötelező erejű tételes nemzetközi jog még nem fogadta el.⁵⁹ Nem zárható ki, hogy valamikor a viszonylag közeli jövőben a XXI. század eddigi biztonságpolitikai változásai az önvédelem fogalmát kiterjesztve új helyzeteket emelhetnek majd a jogszerű kivételek közé.

2.2. Elkövetési magatartások

Az agresszió büntette egy agressziós cselekmény elkövetése miatti egyéni felelősséget eredményező tényállás, ezért az elkövetési magatartások meghatározása nem értelmezhető az agressziós cselekmény definiálása nélkül. Ezt az ENSZ Alapokmány helyett az ENSZ Közgyűlés tette meg 1974-ben, a 3314/1974. számú határozatában. Heteronormatív közgyűlési határozatként ez az aktus *pro forma* nem rendelkezik az államok számára kötelező erővel,⁶⁰ tartalmilag viszont az Alapokmány autentikus értelmezéseként is azonosítható, és egyes pontjai esetében a szokásjogi jelleg mellett is szólnak érvek.⁶¹ Autonormatív aktusként értelmezve viszont a szöveg alapján a címzettje nem az államok között keresendő, hanem elsősorban a Biztonsági Tanácsnak szóló iránymutatást jelent, amely az agressziós cselekmény kérdésében a határozat szerint két irányban is eltérhet a 3314. sz. határozat szövegétől. Egyrészt olyan magatartást is agressziós cselekménynek minősíthet egyedi aktusával, amelyet a közgyűlési határozat nem sorolt fel,⁶² másrészt az ott megadott listában szereplő magatartások kimerítése esetén is határozhat úgy, hogy mégsem történt agressziós cselekmény.⁶³

Az agressziós cselekmény tehát a látszólag taxatív felsorolás ellenére egy olyan állami magatartás, amelynek meghatározása nyitott. Egy jövőbeli magyar agresszió-tényállásnak ezért tükröznie kell a Biztonsági Tanács széles körű diszkrecionális hatáskörét. A tényállás részét kell, hogy képezze egy olyan fordulat, ami szerint az agresszió egyéb módon is elkövethető, amennyiben a Biztonsági Tanács VII. fejezet alapján hozott határozatában egy adott helyzetben megállapította az agressziós cselekmény elkövetését. Első pillantásra azonban egy ilyen politikai és büntetőjogi értelemben egyaránt kiemelten fontos kérdés „kiszervezése” egy magyar államon kívüli szereplő eseti

⁵⁹ A vita rövid ismertetése is meghaladná a jelen munka kereteit. Illusztrációképpen elegendő e helyen a védelmi felelősség kérdésével kapcsolatos hazai munkákra utalni. Ld. pl.: Szalai Anikó: A védelmi felelősség koncepciója, avagy van-e új a nap alatt? *Pro Futuro*, 2013/1. 67–78.; Sulyok Gábor: Szervezési zavarok és értelmezési nehézségek a védelmi felelősség leírásában. *Külgügyi Szemle*, 2014/3. 127–142.

⁶⁰ Vö. ENSZ Alapokmány 10. cikk.

⁶¹ Hajdin (2022) i. m. 5.; Cassese (2007) i. m. 847.

⁶² A/RES/3314(XXIX) ENSZ Közgyűlési határozat 4. cikk.

⁶³ A/RES/3314(XXIX) ENSZ Közgyűlési határozat 2. cikk.

döntéshozatali hatáskörébe a szuverenitás túlzott, feleslegesen, *horribile dictu* Alaptörvény-ellenesen vállalt korlátozásának tűnhet.

Ez az értelmezés azonban két okból is hibás: mivel itt a Biztonsági Tanács ENSZ Alapokmány szerinti hatásköreinek alkalmazásáról van szó, ezért egy ilyen rendelkezés semmilyen új elemet nem tenne hozzá a magyar joghoz, csak egyértelművé tenné a már sok évtizede fennálló nemzetközi jogi és alkotmányos rendszert. A második ok pedig a BT agressziós cselekményt megállapító határozatainak lényegében elhanyagolhatóan csekély száma. A jelenlegi geopolitikai realitások alapján józan belátással nem várható az sem, hogy a belátható jövőben a Biztonsági Tanács megtáltosodva ontaná magából az agressziós határozatokat.

Az agressziós cselekmény fogalmát a hazai nemzetközi jogi tankönyvirodalom részletesen ismerteti,⁶⁴ ezért itt csak emlékeztetőül soroljuk fel, hogy a 3314/1974. sz. ENSZ közgyűlési határozat szerint ilyennek minősül tipikusan egy másik állam területe elleni támadás, annak megszállása vagy bombázása, és az is, ha egy állam engedélyezi, hogy területét agressziós cselekmény elkövetésére használják. A másik állam fegyveres ereje elleni támadás akkor is megvalósíthat agressziót, ha ezek a csapatok nem az állam saját területén állomásoznak. Az egyébként jogszerűen külföldön állomásozó csapatok bevetése is minősülhet agresszióknak, ha ez a bevetés ellentmond a fogadó állammal kötött megállapodásnak. Agressziós cselekmény a tengeri kikötők blokád alá vétele is: e fordulat helyét a magyar jogban nyilván nem a Magyarország területén fekvő tengeri kikötők száma indokolja, hanem a kettős inkrimináció szabályában rejlő nemzetközi bűnügyi együttműködésre mutató megfontolások.

Az agressziós cselekmény elkövetése nem azonos az agresszió büntetnének elkövetési magatartásával. Míg az agressziós cselekményt az állam követi el, a büntetett azok a természetes személyek, akik ilyen cselekmény terveznek, készítenek elő, kezdeményeznek vagy hajtanak végre.⁶⁵

A tényleges elkövetést a felsorolt magatartások közül a támadás végrehajtása jelenti, de e fogalom megfelelő értelmezéséhez az agressziós cselekmények észben tartása mellett fontos előre vetíteni a bűncselekmény vezetői jellegét. Az agressziót tehát nem az a tiszt követi el, aki a másik ország területére katonai támadás kezdetén az első bombát ledobja, az első drónt vagy rakétát elindítja, nem is az a légideszantos, aki elsőként ér földet, hanem az a magas rangú katonai parancsnok és politikai vezető, aki egy ilyen műveletre, a támadás megindítására vonatkozó stratégiai és politikai szintű döntést meghozta és a parancsot kiadta.⁶⁶

A tervezés, az előkészítés és a kezdeményezés olyan előkészületi cselekmények, amelyeket érdemes lehet külön tényállásban szabályozni, így a büntetési tételek megállapítása is következetesebb és a mindenkori jogalkalmazás számára kényelmesebb is

⁶⁴ Ld. pl. Bruhács János: *Nemzetközi jog I. Általános Rész*. Pécs, Dialóg Campus, 2009. 242.; Sonnevend Pál – Valki László – Kende Tamás – Nagy Boldizsár: *Nemzetközi jog*. Budapest, CompLex, 2018. 727–734.; Kovács Péter: *Nemzetközi közjog*. Budapest, Osiris, 2025. 696–699.

⁶⁵ Római statútum 8bis cikk.

⁶⁶ Ambos (210) i. m. 463., 489.

lehet. A német és az orosz minta is hasonló módszert követ, ketté bontva az elkövetési magatartásokat.

Míg egy agressziós cselekmény végrehajtása (a katonai támadás megindítása) szemmel jól látható és viszonylag könnyen felismerhető magatartás, addig az előkészületi alakzatok természetüknél fogva igen homályosak. A háborús tervek kidolgozása és előkészítése, a támadás kezdeményezése a legritkább esetben zajlanak a nyilvánosság figyelő szemei előtt. Részben ezért, részben pedig e magatartások nyitottsága miatt konkrét helyzetben nehezen eldönthető, hogy egy agressziós cselekményt utóbb megvalósító állam közigazgatási vagy a katonai rendszereiben való részvétel esetén egy személy mikor éri el azt a szintet, amikor már megállapítható, hogy az illető büntetőjogilag releváns módon vett részt a tervek kidolgozásában. Mi számít tehát tényleges előkészületnek egy katonai támadás előtt? A *Commentary on the Law of the International Criminal Court (CLICC)* még frissebb, online kiadásában is lényegében nyitva hagyja ezt a kérdést a jövőbeni jogértelmezés számára.⁶⁷

Ez annyiban érthető, amennyiben itt jellemzően egy csoportos elkövetési alakzatról van szó – ahogy a nürnbergi perben elhangzott: még Adolf Hitler sem lett volna képes egymagában háborút indítani⁶⁸ – ezért a tervezés, előkészület és kezdeményezés szorosan összefügg a Római statútum 25. cikkében foglalt elkövetési alakzatokkal. Ez utóbbiak tekintetében viszont az ICC tudatosan és felvállaltan eltér a korábbi *ad hoc* törvényszékek hagyományaitól, és Marie Aronsson-Storrier részben ezért is írhatta azt, hogy: „Van némi bizonytalanság a különböző részvételi módok határait illetően, és a második világháború utáni nürnbergi és tokiói törvényszéktől is csak nehézségek árán szereshető iránymutatás, amelyek nagyon tág megközelítést alkalmaztak e fogalmak értelmezésében.”⁶⁹

Az elkövetési alakzatok markáns különbségei ellenére ez utóbbi állítás a nürnbergi peranyag alapján vitatható. Tagadhatatlan, hogy vannak lényeges dogmatikai eltérések akár a nürnbergi és a tokiói törvényszékek között is, nem beszélve az ICC előtti elkövetői alakzatokról, mindazonáltal ezeket az eltéréseket észben tartva a nürnbergi példa még mindig a legrészletesebb és leghasznosabb modell lehet az előkészületi cselekmények meghatározása során, hiszen az elkövetők és a cselekmény közötti kapcsolat leírása egy lényegében szemantikai modernizációt leszámítva azonosan szabályozott az 1945-ös nürnbergi és a 2010-es kampalai meghatározásban.⁷⁰

Az első fontos különbség a két nemzetközi katonai törvényszék és az ICC szabályozása között, hogy a nürnbergi és a tokiói perben is külön vádpont volt a béke elleni bűncselekmény elkövetése és az arra való összeesküvés. Az összeesküvés itt nem egy misztikus-főliasisakos, *sub rosa* fogalom, hanem egy, az angol és amerikai büntetőjogban ismert többes elkövetői alakzat, amely szerint ha valaki más személlyel vagy

⁶⁷ Marie Aronsson-Storrier: *Crime of aggression. Commentary on the Law of the International Criminal Court (CLICC)*. 2019. <https://cilrap-lexisus.org/en/clicc/8-bis/8-bis>

⁶⁸ IMT Ítélet. In: *Trial of the Major War Criminals before the International Military Tribunal*. Volume I. Nuremberg, 1947. 226.

⁶⁹ Aronsson-Storrier i. m.

⁷⁰ „Waging” helyett „execution” szerepel a modernebb szövegekben.

személyekkel megállapodik abban, hogy olyan magatartást fognak követni, amely, ha a megállapodás szándékai szerint hajtják végre, vagy a) szükségszerűen egy vagy több, a megállapodásban részt vevő fél által elkövetett bűncselekmény vagy bűncselekmények elkövetésével fog jární, vagy b) azzal járna, ha nem állnak fenn olyan tények, amelyek lehetetlenné teszik a megállapodásban szereplő vagy más bűncselekmény elkövetését.⁷¹ Az összeesküvés tehát ebben az értelemben egy *sui generis* tényállásszerű megállapodás, amely más bűncselekmények elkövetésére irányul: ebben az értelemben használta mindkét nemzetközi katonai törvényszék is.

A nürnbergi és tokiói törvényszékek előtti vádpontokban az előkészületi alakzatok már valóban eltérően jelentek meg. A tokiói minta elemzése a vádpontok túlzott bonyolultsága miatt a jelen tanulmányban nem lehetséges: ahogy arra már utaltunk, a Távolsági Nemzetközi Katonai Törvényszéken nem általában vizsgálták az elkövetők részvételét az agresszív háború tervezésében, hanem megtámadott országoként, sőt régiókénti bontásban. A nürnbergi vádirat ennél sokkal következetesebb és átláthatóbb, a tervezés, előkészítés és kezdeményezés fogalmainak körülírásához jobban használható, különösen, ha az egyes vádlottak egymás közötti kapcsolatrendszerét és „munkamegosztását” kívánjuk azonosítani. Az alábbiakban a nürnbergi vádirat alapján az „első vádpont” az összeesküvést jelenti, a „második vádpont” magát a béke elleni bűncselekményt – ideértve annak tervezését, előkészítését, kezdeményezését és végrehajtását is.⁷² Az összeesküvés vádak közül a jelen munka csak a béke elleni bűncselekmény elkövetésére való szövetkezést vizsgálja.

A nürnbergi eljárásban a kérdés eldöntése leginkább okirati bizonyítékok és a vádlottak saját vallomásai alapján volt lehetséges. Mivel a háborúindításról szóló döntés meghozatala a legfelsőbb körökben jól behatárolhatóan néhány, viszonylag kis számú értekezleten történt, ezért az ezeken való részvétel vagy távolmaradás fontos, de nem ügyszókéntő bizonyítékként szolgált. Ebből a szempontból értelmezendő az az állítás, miszerint „egy agressziós cselekmény megtervezése állhat például olyan találkozón való részvételtől, ahol egy másik állam megtámadására irányuló terveket fogalmazznak meg. Nem követelmény, hogy a személy egyedül tervezze meg a cselekményt, de az nem tűnik elegendőnek, ha egy befolyásos pozícióban lévő személy szóban támogat egy már folyamatban lévő tervet”,⁷³ kivéve, ha magatartása egyébként valamelyik elkövetési alakzatot megvalósítja.

A nürnbergi per alapján azonban ennél árnyaltabb példákkal is tudunk szolgálni, hiszen a főbűnösök pere a náci vezetés széles spektrumát ölelte fel a közigazgatástól a propagandán át a katonai vezetésig, ráadásul több esetben a náci rendszer kezdeti konszolidációját végző vezetők és a háborús körülmények között kinevezett utódaik egyszerre ültek a vádlottak padján. Így a háborút előkészítő politika és az abban játszott személyes felelősség egészen részletes bontásban, bonyolult idődimenzióban szerepel az ítéletben, a harmincas évek újrafegyverkezési programjától az 1937. november 5-i

⁷¹ Criminal Law Act, s. 1.; hasonlóképpen ld. még U.S. Code Title 18 Part I Chapter 19 § 371.

⁷² Vö. IMT Ítélet. 186–226.

⁷³ CLICC i. m. ld. <http://cilrap-lexsitus.org/clicc/8-bis-1/8-bis-1-planning>

Hossbach értekezleten⁷⁴ át a Lengyelország elleni támadást előkészítő 1939. augusztusi megbeszélésekig, sőt, még azokon is túl.

A nürnbergi ítélet béke elleni bűncselekményre vonatkozó elemeit mutatis mutandis az agresszióra alkalmazva megállapítható, hogy az agresszió büntette nem szűkíthető le a fegyveres erő alkalmazására, hanem a releváns elkövetési magatartások többsége – a tervezés, az előkészítés és a kezdeményezés egy komplex, több államigazgatási szinten kibontakozó folyamat eredménye. Az agresszió megvalósulása nem kizárólag a katonai vezetés tevékenységéhez köthető, hanem szorosan összefügg a gazdasági, közigazgatási és politikai alrendszerek működésével is. Az (újra)fegyverkezés, az ipari mobilizáció, valamint az állami irányítás különböző formái mind olyan tényezők, amelyek önmagukban nem feltétlenül minősülnek jogellenesnek, azonban egy agresszív háború előkészítésének kontextusában értelmezve már a béke elleni bűncselekmény tágabb struktúrájába illeszkedhetnek.

A nürnbergi gyakorlat egyik legfontosabb hozadéka lehet – az anyagi jogi szabályozás valóban létező eltérései miatt némileg paradox módon – az előkészületi cselekmények és az egyéni büntetőjogi felelősség közötti kapcsolat meghatározása. A vádlottak a náci vezetés lényegében teljes vertikumából kerültek ki, és ezért részletesen megállapítható, hogy a fegyverkezési programok kidolgozása vagy akár csak a gazdasági háttér megteremtése, is megalapozhatják a büntetőjogi felelősséget, ha bizonyítható, hogy azokat kifejezetten agresszív háború céljából hajtották végre. Az alanyi oldal elemei miatt az objektív hozzájárulás – még ha az ténylegesen elő is segíti a háborús képességek kialakítását – nem elegendő; szükséges az is, hogy az elkövető tudatában legyen a tágabb stratégiai célnak, és ahhoz szándékosan kapcsolódjon. E követelmény egyben azt is jelenti, hogy a túlzottan távoli vagy közvetett kapcsolatok nem alkalmasak az egyéni felelősség megállapítására, még akkor sem, ha rendszerszinten hozzájárulnak az agresszió feltételeinek megteremtéséhez.

A béke elleni bűncselekmény utódként értelmezhető agresszió sajátossága továbbá, hogy bizonyítási szempontból is jelentősen eltér az ICC joghatóságába tartozó másik három bűncselekménytől. Az agresszió elkövetői alakzataiban a hangsúly a döntéshozatali folyamatokban való részvételen, illetve az átfogó terv ismeretén van.

2.3. A lehetséges elkövetői kör és annak eljárási következményei

A nürnbergi ítélet leszögezte, hogy Hitler egyedül nem tudta volna megkezdeni az agresszív háborút.⁷⁵ Az ítélet alapján megítélésem szerint viszonylag pontosan körülhatárolható az előkészületi cselekmények határa, még úgy is, hogy a Törvényszék nem vállalta, hogy valahol „a közlegény és a Führer között” húzzon meg egy határt a béke elleni bűncselekmény miatt felelősség kijelölésére.⁷⁶ Amint azt a fenti példák igazol-

⁷⁴ Az ítéletben a fontosabb, többször visszatérő értekezleteket vagy dátummal vagy pedig a jegyzőkönyvet hitelesítő személy megnevezésével idézték. Így az. ún. Hossbach konferencia Friedrich Hossbach alezredestől kapta a nevét.

⁷⁵ IMT Ítélet 226.

⁷⁶ Vö. IMT Ítélet 222–223.

ják, ez *in abstracto* aligha lenne lehetséges. A római statútum tényállása alapján sem húzható ilyen egyértelmű vörös vonal, de az egyértelmű, hogy nemzetközi büntetőjogi felelősség agresszió miatt csak magas szintű állami vezetőket terhelhet. Az elkövető olyan személy lehet, aki „abban a helyzetben van, hogy ténylegesen ellenőrizze vagy irányítsa egy állam politikai vagy katonai tevékenységét”.⁷⁷

Jogpolitikai döntés kérdése lehet, hogy ennél tágabb kört kíván-e meghatározni a magyar jogalkotás. Enélkül ugyanis gyakorlatilag kizárt, hogy a tényállás valaha alkalmazható lenne egy Magyarország elleni hipotetikus agresszió után. Azok az állami vezetők, akik a Római statútum fenti követelményeinek eleget tesznek minden bizonynyal funkcionális és személyes mentességeket is fognak élvezni. Ugyancsak az immunitási nehézségek miatt érdemes megfontolni, hogy az agresszió tényállását a magyar jogalkotás kirekessze az egyetemes joghatóságba tartozó bűncselekmények közül: ezáltal jelentősen csökkenthető az átpolitizált, vagy külső erők által motivált potenciális eljárások száma.⁷⁸

A bűncselekmény vezetői jellege nemcsak külföldiek esetében vet fel mentelmi kérdéseket, hanem a magyar büntető eljárásjog szempontjából is fontos, hogy a bűncselekmény elkövetője az állam legfelső szintű vezetéséhez tartozó személy lehet. Az agresszió miatti büntetőeljárás lefolytatása ezért mindenképpen különleges szabályok szerint lenne lehetséges, hiszen itt egyfajta állambíráskodási funkcióról beszélhetünk.

További nehézséget okoz, hogy az erőszak alkalmazására vonatkozó döntés a jelenlegi magyar szabályok szerint nem egyetlen személyhez vagy hivatalhoz rendelt kérdés. Testületi döntésként pedig sem a Római statútum, sem a magyar büntetőjog alapján nem lenne lehetséges a nürnbergi mintához hasonló „bűnös szervezetekről” beszélni.

Az eljárási kérdések rendezése nélkül tehát az agresszió tényállásának szó szerinti fordítással történő magyar jogba ültetése legjobb esetben is egy lényegében kiüresített, használhatatlan tényállás marad. Rosszabb esetben a felelősség eltorzulhat, és *de facto* a tényleges döntéshozók helyett egy alacsonyabb szinten álló, végrehajtói szintre kerül.

Végül, de nem utolsósorban a lehetséges elkövetők meghatározása során figyelembe kell venni a Római statútum felelősségi alakzatait,⁷⁹ amely a magyar büntetőjog dogmatikájától részben eltérő szempontok alapján állít fel olyan kategóriákat, amelyek a magyar büntetőjog fogalomrendszerével néhol tökéletesen egybevágnak, esetenként viszont attól teljesen idegenek. A Római statútum és a magyar Büntető törvénykönyv felelősségi alakzatai közötti viszonyrendszer azonban nem specifikusan az agresszió fogalmához kötődik, ráadásul önálló tanulmány tárgyát képezhetné, ezért részletes kifejtését e ponton mellőzük.

⁷⁷ Római statútum *8bis* cikk (1).

⁷⁸ Hongju Koh–Buchwald i. m. 274. 52. j.

⁷⁹ Római statútum 25. cikk.

3. Konklúzió

A nemzetközi bűncselekmények, az ICC, és különösen az agresszió tényállásának kutatása akár még tíz évvel ezelőtt is egyfajta gyakorlati relevancia nélküli, tisztán elméleti jellegű egzotikus témának, úri hóbortnak tűnhetett. A megváltozott biztonságpolitikai és nemzetközi jogi környezetben talán még most is túlzás lenne égető szükségserűségről beszélni, de realisan már nem zárható ki, hogy akár egy évtizeden belül Magyarország vagy szövetségesei ellen ne indulna meg egy agresszív háború. Ebben a helyzetben felelőtlenség az erre vonatkozó megfelelő jogi környezet kialakítását figyelmen kívül hagyni. Bár tételes nemzetközi jogi, vagy alaptörvényi jogalkotási kényszer egyértelműen bizonyítani aligha lehet a tényállással kapcsolatban, a teljes kép ismeretében legalább egy jogalkotási eljárás előkészítését érdemes lenne megfontolni. Az agresszió fogalmának kérdése azonban nem pusztán anyagi jogi, és különösen nem egyszerű fordítási kérdés. Az eljárásjogi környezet, az immunitás szabályai, és különösen az elkövetővé válás körülményei nemzetközi jogi szempontok érdemi figyelembevételével alakítandóak ki, mivel az elkészítendő tényállást még a legrosszabb forgatókönyvet feltételezve sem a magyar hatóságnak kell majd várhatóan alkalmaznia. Az agresszió büntette által felvetett dilemma tehát releváns és súlyos: Magyarország ICC tagságának sorsa pedig inkább a kérdés megválaszolásának mikéntjét befolyásolja, de a válaszadás igényét egyáltalán nem.